

PRIJEDLOG NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA ZA ŠESTI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

PREDMET: BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

(4 časa nedjeljno, 144 časa godišnje)

Cilj i zadaci:

Izučavanje maternjeg jezika i književnosti je veoma važno. Maternji jezik pruža osnovne mogućnosti međusobnog sporazumijevanja i komunikacije. Nastava maternjeg jezika po važnosti daleko prevazilazi same granice predmeta, ali osnovna uloga ostaje trajno i precizno upoznavanje učenika sa standardima jezika.

Cilj nastave maternjeg jezika jeste dalji razvoj lingvističkih i komunikativnih kompetencija proširivanjem znanja iz oblasti jezika, književnosti i kulture, kao i podsticaj na individualnu afirmaciju i razvijanje ličnih i socijalnih sposobnosti.

Zadaci nastave bosanskoga jezika:

- razvijanje ljubavi prema maternjem jeziku i potreba da se on njeguje i čuva;
- razvijanje sposobnosti komunikacije;
- sticanje pozitivnog mišljenja o ulozi i značaju bosanskoga jezika, kao maternjeg jezika;
- opismenjavanje učenika na temeljima ortoepskih i ortografskih standarda bosanskoga jezika;
- upoznavanje učenika sa gramatikom i pravopisom bosanskoga jezika;
- upoznavanje jezičkih pojmova i ovladavanje stilističkim osobenostima bosanskoga jezika;
- upotreba bosanskoga književnoga jezika u svim njegovim usmenim i pisanim oblicima;
- uočavanje razlike između lokalnoga govora i književnoga jezika;
- razvijanje smisla za pravilno usmeno i pismeno izražavanje, bogaćenje rječnika i njegovanje stilskog izraza;
- uvježbavanje glasnog čitanja i čitanja u sebi;
- korištenje receptivnih jezičkih vještina (slušanje i čitanje) u različitim komunikativnim situacijama;
- korištenje vještina jezičke produkcije (govorenje i pisanje);
- osposobljavanje za uočavanje, čitanje, doživljavanje, interpretiranje i vrednovanje književnih tekstova ;
- upoznavanje, čitanje i analiza popularnih i informativnih tekstova, kao i enciklopedija i časopisa sa djecu;
- razvijanje potrebe za knjigom kao izvorom saznanja; navikavanje na korištenje biblioteke;
- razvijanje sposobnosti za shvatanje i vrednovanje medijskih ostvarenja (pozorište, film);

- upoznavanje osnovnih teorijskih pojmova iz književnosti i medijske kulture;
- čuvanje nacionalnog i kulturnog identiteta na djelima bošnjačke književnosti i drugim umjetničkim ostvarenjima;
- očuvanje kulturne baštine;
- praćenje i analiza periodičnih izdanja, emisija za djecu na radiju i televiziji;
- podsticanje na samostalni i zajednički kreativni rad;
- očuvanje i vrednovanje vannastavnih aktivnosti (različiti vidovi sekcija);
- vaspitavanje učenika i produbljivanje moralnih vrijednosti;
- podsticanje razvoja mišljenja i ovladavanje sopstvenim misaonim procesima;
- razvijanje svijesti o sopstvenoj kulturi i tradiciji, kao i o postojanju i poštovanju drugih kultura;

Operativni zadaci:

- upoznavanje učenika sa tvorbom riječi;
- upoznavanje sa glasovnim sistemom bosanskoga jezika;
- upoznavanje glasovnih alternacija;
- stjecanje znanja o pridjevskim zamjenicama;
- stjecanje znanja o građenju i značenjima ličnih i neličnih, prostih i složenih glagolskih oblika;
- proširivanje znanja o složenoj rečenici;
- uočavanje razlike i primjena dugih akcenata;
- čitanje i razumijevanje tekstova iz nacionalne i opće književnosti i kulturne baštine;
- prepoznavanje vrijednosti književnih djela i razvijanje sopstvenog čitalačkog ukusa;
- tumačenje uzročno-posljedičnih relacija u umjetničkom tekstu, interpretacija književnog djela i donošenje ličnog suda prilikom interpretiranja;
- uočavanje motiva, emocija i pjesničkih slika u lirskom tekstu;
- upoznavanje osnovnih pojmova iz medijske kulture;
- upoznavanje osnovnih oblika usmenog i pismenog izražavanja.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Nastava bosanskog jezika i književnosti može se uspješno realizirati upotrebom (primjenom) više nastavnih metoda u procesu obrazovanja. Radna praksa je pokazala da su dobri rezultati i dostignuća postizani primjenom različitih nastavnih metoda, gdje svaka ima svoju specifičnu funkciju i kreativnu vrijednost.

Tokom nastavnog procesa učenicima treba prezentirati one sadržajne jezičko literarne vrijednosti koje će im biti potrebne za dalje nivoe školovanja, za stjecanje opšte kulture i znanja u životu.

Kao posebna metodološka aktivnost nastavnika je da učenike motiviše da sami rasuđuju i donose zaključke pri obradi nastavnih jedinica u kontekstu širih programskih sadržaja.

Nastavnik treba da upozna i uvažava pedagoško-psihološke sposobnosti učenika i da u radnom procesu upotrebljava odgovarajuće didaktičko-metodičke principe. Osobito je značajna didaktička formula da je učenik uvijek u centru obrazovno-radne kreacije, koju nastavnici i ostali pedagoški radnici uspostavljaju primjenjujući afirmisane metodološke standarde. Tok jezičko-literarne didaktičke komunikacije treba da ima metodički smjer: nastavnik – tekst – učenik ili učenik

– tekst – nastavnik.

U metodičko-kreativnom kontekstu je i individualna komunikacija: učenik – tekst. Također je produktivna i posredna i neposredna komunikacija: izvor, prenosilac, kanal, primalac – cilj.

Resurs nastavnih metoda u savremenim pedagoško-obrazovnim standardima pruža mogućnosti za širi izbor i primjenu novijih i savremenijih metodoloških varijanata. U realizaciji operativnih sadržaja nastavnik će primjenjivati najproduktivnije metode kojima se stvaraju uslovi za postizanje dostignuća najvišeg stepena.

Svaka didaktička inovacija i inicijativa u nastavnom procesu su korisne, osvježavajuće i privlačne za učenike, koje nastavnik treba da upućuje na kontinuitet i aktivnosti u učionici, školi i van škole – da čitaju, zapisuju, prikupljaju i sistematizuju leksiku, da opažaju i upoznaju sredinu u kojoj žive, da misle na nezavisan način i da argumentovano afirmišu svoja mišljenja.

Poznati didaktički principi moraju biti cilj svakog oblika nastavne prakse i postizanja dostignuća predviđenih ovim planom i programom.

Književnost

U okviru predmeta Bosanski jezik i književnost učenici stvaraju (govore, pišu), percipiraju (slušaju, čitaju) i analiziraju svojem uzrastu odgovarajuće umjetničke i neumjetničke tekstove. Radeći na tekstu, učenici razvijaju svoje sazajne i stvaralačke sposobnosti i sposobnosti sporazumijevanja, te upoznaju osnovne razlike u prihvatanju i stvaranju neumjetničkih i umjetničkih tekstova.

Učenici se osposobljavaju za percipiranje i stvaranje usmenih i pisanih neumjetničkih tekstova. Prilikom slušanja čitanja usmjeravaju se na razmišljanje o onome što percipiraju, tj. na kritičko prihvatanje teksta. Također je važno da prilikom govora / pisanja utemelje svoje mišljenje o tekstu. Učenici treba da shvate da je stvaranje teksta planirana aktivnost, tokom koje treba uzimati u obzir onoga/onu kome/kojoj je tekst namijenjen, mogućnosti i zakonitosti jezika koji se koristi, i dobro poznavati temu o kojoj se govori /piše.

Kod obrade neumjetničkih tekstova jednako su važne, pa stoga i jednako zastupljene, sve četiri aktivnosti sporazumijevanja – kod rada u školi, posebno slušanje i govor (jer preovladava saradničko učenje), a zatim i čitanje kao polazna tačka za pragmatičnu, vrijednosnu i gramatičku analizu tekstova. Kad učenici savladaju tehniku čitanja, čitanje u školi se procentualno smanjuje, a povećava se broj aktivnosti u okviru kojih učenici sarađuju kroz rad, stvaraju nove proizvode, upoređuju mišljenja, o njima razgovaraju, otkrivaju razlike, traže uzroke... Kod domaćih

zadataka preovladava čitanje, a posebno pisanje (aktivnosti prije i za vrijeme pisanja teza, a poslije toga prepisivanje ispravljenog teksta i priprema za govorni nastup).

Rad na umjetničkim tekstovima i u šestom razredu osnovne škole zasniva se na komunikacijskom modelu književnoga vaspitanja. Osnovni cilj jeste očuvati učenikovo/učeničino interesovanje za čitanje i slušanje umjetničkih tekstova i razvijati sposobnosti stvaralačkoga dijaloga s umjetničkim tekstom.

Pošto u čitalačkom razvoju učenika u uzrastu između osme i dvanaeste godine veoma često dolazi do usmjeravanja literarnog interesovanja na proznu literaturu s napetom (često kriminalističkom, avanturističkom) pričom, dobro je birati takve tekstove i u školskoj nastavi književnosti. Uz to u drugom trogodištu sistematski se njeguje i razvija učenikovo/učeničino interesovanje za fantastičnu literaturu: narodnu bajku, autorsku bajku i fantastičnu priču. Istovremeno, učenike podstičemo na kreativno stvaranje umjetničkih tekstova i oblikovanje sopstvenih svjetova iz mašte.

Pismeni zadaci

Teme pismenih zadataka treba birati iz oblasti književnosti.

PLANIRANI SADRŽAJI:

Kategorija	Broj časova	%
Jezik	60	41,67
Književnost	60	41,67
Kultura izražavanja	24	16,67
Ukupno	144	100

JEZIK I GRAMATIKA 47 + 13 časova

Obnavljanje i utvrđivanje gradiva koje se u ovom razredu proširuje i produbljuje. Obrada novog gradiva:

- **Riječi i njihovo značenje**
 - o Podjela riječi prema nastanku
 - o Porodica riječi
 - o Korijen riječi
 - o Načini tvorbe riječi: izvođenje; slaganje
- **Glasovi**
 - o Samoglasnici, suglasnici i slogotvorno r
 - o Postanak glasova
 - o Podjela glasova bosanskoga jezika

- Podjela suglasnika prema mjestu izgovora
- Podjela suglasnika po zvučnosti
- Podjela riječi na slogove
- **Glasovne promjene**
 - Palatalizacija
 - Sibilizacija
 - Nepostojano A
 - Jednačenje suglasnika po zvučnosti
 - Jotacija
 - Jednačenje suglasnika po mjestu izgovora
 - Gubljenje suglasnika
 - Promjena L u O
 - Asimilacija i sažimanje samoglasnika
- **Pridjevske zamjenice (prisvojne, pokazne, opisne, količinske, upitne, odnosne, neodređene, odrične i opće)**
- **Glagoli**
 - Osnovne karakteristike glagola (glagolski vid i glagolski rod)
 - Glagolski oblici: glagolski pridjev trpni, glagolski prilozi, futur II, aorist, zapovjedni način (imperativ), potencijal I, potencijal II, imperfekat, pluskvamperfekat. Prosti i složeni; lični i nelični glagolski oblici.
- **Rečenica (osnovni pojmovi)**
 - Rečenice po sastavu
 - Predikatska rečenica
 - Komunikativna rečenica
 - Granice prostih rečenica u složenoj; zavisan i nezavisan odnos; funkcija veznika
 - Iskazivanje rečeničnih članova (riječju, skupom riječi, zavisnom rečenicom)
 - Atributska i predikatska služba (funkcija) imenica i pridjeva
- **Ortoepija**
 - Pravičan izgovor glasova
 - Razlikovanje dugih i kratkih akcenata
 - Izgovaranje dugosilaznog i dugouzlaznog akcenta
 - Intonacija rečenice
- **Pravopis**
 - Upotreba velikog slova (pisanje imena vasijskih tijela, pisanje višečlanih geografskih imena)
 - Pisanje zamjenica Vi, Vaš
 - Pisanje riječce NE uz glagole, imenice i pridjeve
 - Pisanje riječce LI uz glagole

KULTURA USMENOG I PISMENOG IZRAŽAVANJA 12+12 časova

- Pisanje službenog pisma
 - Pisanje izvještaja
 - Hronološko i retrospektivno pričanje
 - Opisivanje spoljašnjeg i unutrašnjeg prostora (eksterijer, enterijer)
 - Opisivanje portreta
 - Sinonimi, homonimi i antonimi
- Pismena i usmena vježbanja:
- Leksičke vježbe
 - Kreativno pisanje
 - Neknjiževne riječi
 - Četiri školska pismena zadatka
 - Osam domaćih pismenih zadataka
 - Pismene vježbe

KNJIŽEVNOST 60 časova

Lirika:

- Narodne lirske pjesme (Izbor iz antologije: Bašić, Husein: Usmena lirika Bošnjaka iz Crne Gore i Srbije, Almanah, Podgorica 2002); Prijedlozi:
 - Romansa: Telal vika nasred seljanika
 - Djevojka je oblak bratimila
 - Po Sjenici povaljana trava
 - Đevojke su pod ružicom vezle
 - Đevojka je svoje oči klela
- Sevdalinke:
 - Ne čudim se šipu i planini
 - Moćevčiću, mali Carigrade
 - Sejdefu majka buđaše
 - Ja prošetah šefteli sokakom
- Narodna balada: Smrt Omera i Mejreme
- Sergej Jesenjin: Breza
- Rabidrant Tagore: Gradinar (pjesma po izboru)
- Ismet Rebronja : Kazivar
- Alija Džogović: Bihor
- Musa Ćazim Ćatić: Bosna žubori
- Mak Dizdar: Dažd
- Hamza Humo: Zvuci u srcu

- Muhamed Abdagić: Tetrijeb
- Abdulah Sidran: Bašeskija
- Šukrija Pandžo: Dvije pahulje
- Aleksa Šantić: Emina; O klasje moje

Epika:

- Narodne epske pjesme:
 - o Đerzelez Alija i Kraljević Marko
 - o Halil oslobađa sestru Ajku
- Narodna proza:
 - o Iskušavanje pameti, narodna priča
 - o Nevidljiva kapa, narodna bajka
 - o Starac i mladić, albanska narodna priča
 - o Kako je Avdo Međedović načerao trgovce da mu vjeruju, anegdota
 - o Legenda o postanku Plavskog jezera, legenda
 - o Šaljive priče o Nasrudin hodži
 - o Ostali oblici usmene proze
- Petar Kočić: Jablan
- Vilijem Sarojan: Leto lepog belca
- Anton Pavlovič Čehov: Vanjka
- Skender Kulenović: Gromovo đule
- Meša Selimović: Skeledžija
- Safet Sijarić: Rod i dom (odlomak)
- Murat Baltić: Duvarine (odlomak)
- Husein Dervišević: Prodavac osmijeha
- Husein Bašić: Tuđe gnijezdo (odlomak)
- Mula Mustafa Bašeskija: Ljetopis (odlomak)
- Hiljadu i jedna noć: Ali-baba i četrdeset razbojnika; Okvirna priča o Šeherzadi
- Kemal Mahmutefendić: Sve moje cipele
- Irfan Horozović: Inspektor vrtnih patuljaka
- Ahmet Hromadžić: Zlatorun
- Mevluda Melajac: Jorgovani
- Ivo Andrić: Knjiga
- Valter Skot: Ajvanho
- Zija Dizdarević: Prosanjane jeseni
- Alija Dubočanin: Kuća na čamcu
- Slavko Kolar: Breza
- Zuko Džumhur: Pisma iz Azije

Drama:

- Muhamed Abdagić : Ramiza (odlomak)
- Branislav Nušić: Analfabeta (odlomak)

Dopunski izbor i domaća lektira:

- Ćamil Sijarić: Francuski pamuk
- Anđela Naneti: Moj deka je bio trešnja
- Mihail Šolohov: Februar u stepi
- Ferenc Molnar: Junaci Pavlove ulice
- Džek London: Zov divljine
- Henrik Sjenjevič: Kroz pustinju i prašumu
- Isak Samokovlija: Mirjamina kosa
- Nafija Sarajlić: Autobiografske priče (Jedan čas, Šumareva Zorka)
- Prežihov Voranc: Đurđevak

Književnoteorijski pojmovi :

- Književni rodovi i književne vrste

Lirika

- Upoznavanje sa strukturom lirske pjesme. Uočavanje tema, motiva ideja i osjećanja.
- Vrste strofa: monostih, distih, tercina i katren.
- Određivanje ritma i ritmičkih elemenata stiha, intonacija i pauza, naglasak riječi; vrste rime i uloga rime u oblikovanju stiha.
- Upoznavanje osobina pjesničkog jezika (slikovitost, emocionalnost, refleksivnost).
- Upoznavanje jezičko-stilskih izražajnih sredstava: kontrast, hiperbola, gradacija, metafora i alegorija.
- Upoznavanje vrsta lirskih pjesama: ljubavna, rodoljubiva, socijalna i opisna pjesma.
- Osnovne odlike sevdalinke.

Epika

- Uočavanje tema i motiva u epskim djelima. Određivanje fabule i razlikovanje glavnih i sporednih trenutaka radnje, pokretača radnje i pojma zaustavljene fabule. Hronološki i retrospektivni red kazivanja i oblici kazivanja (pripovijedanje, dijalog, monolog i deskripcija).
- Analiziranje portreta (spoljašnjeg i unutrašnjeg), karakteriziranje likova (sociološko i psihološko), kao i uloga unutrašnjeg monologa u karakteriziranju likova.
- Pojam graničnih književnih žanrova. Upoznavanje i analiziranje vrsta epskih djela: pripovijetka, novela, pustolovni, historijski i naučno-fantastični roman.
- Predanja, legende i anegdote.

Drama

- Upoznavanje glavnih faza u razvoju i kompoziciju dramske radnje; monolog i dijalog u drami.
- Komedija - osnovne karakteristike. Razlikovanje komičnog, ironičnog i satiričnog u dramskom tekstu.
- Tragedija - karakteristike. Uočavanje elemenata tragike u dramskom tekstu.